

DOI: 10.18427/iri-2017-0057

Drámajátékok alkalmazási lehetőségei a pedagógusképzésben és a köznevelésben

© Tóth-Kocsis Csilla

**SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája,
Napközi Otthonos Óvodája, Szeged**

csikocsis@jgypk.u-szeged.hu

Több évtizedes pedagógiai gyakorlatom során nagy örömmel, és egyben hatékonyan alkalmaztam a drámapedagógia módszerét a tananyag elsajátításában, és a nevelésben egyaránt. Leginkább az iskolai konfliktusok megoldásánál, megelőzésénél alkalmaztam/alkalmazom a drámajátékokat, és ez az, amit a felsőoktatásban is tanítok a hallgatónak. Különösen a már gyakorló pedagógusok érzik fontosnak, hogy segítséget kapjanak az iskolákban megjelenő agresszivitás kezeléséhez. Tanulmányomban nem kívánok foglalkozni az iskolai agresszió minden szegmensével, csupán a tanulók egymás között megnyilvánuló konfliktusaira térek ki, illetve olyan játékokat mutatok be, amelyek segítenek a konfliktusok szelíd és békés megoldásában.

2002-ben írt szakdolgozatomban az akkori osztályomban megjelenő agresszió okait kutattam, mégpedig úgy, hogy szociometriai mérés után drámapedagógiára épülő projektet terveztem és vittem végig. A projekt végén újabb szociometriai mérés azt bizonyította, hogy a kapcsolatok átalakultak, szorosabbá váltak, a tanulók bizalma egymással szemben nőtt, a kapcsolatok erősödtek. Ez az eredmény sarkalt arra, hogy a drámajátékok szocializációs tevékenységét felhasználva iskolai gyakorlatomban használjam, és jelenleg a pedagógusképzésben tanítsam a drámapedagógia módszerét.

Saját intézményemben, a szegedi Juhász Gyula gyakorló iskolában mesterprogramomhoz kapcsolódóan kérdőív segítségével mértem fel, hogy a kollégáim kik között, és mely konfliktusok megoldásában eszköztelenek és várnak segítséget. Annak a vizsgálata, hogy miért válnak egyre inkább eszköztelenné a pedagógusok a megjelenő konfliktusokkal szemben jelenleg nem célom, illetve feladatomban.

A kérdőívet 73 kollégám töltötte ki, így eléggé átfogó képet kaptam arról, hogy mely területeken jelenik meg iskolánkban az agresszió. A terjedelmi korlátokra való tekintettel csak négy kérdést ismertetek, azokat, melyek leginkább relevánsak a témánk szempontjából.

Kollégáim az agresszió legjellemzőbb megjelenési formájának a verbális agressziót látják. A gúnyolódás, csúfolódás, fenyegetés, mások lejáratása az, ami leginkább előfordul. A fizikai agressziót csak a tanulók között előfordulóként jelölték meg. Szülők-pedagógusok között megjelenő verbális agressziót 31-en tapasztaltak, ami elég magas arány, hisz tudjuk, hogy ez a fajta agresszió az önértékelést, valamint az önbecsülést sérti (1. sz. táblázat).

1. sz. táblázat

	fizikai	verbális	egyéb
1. pedagógus-pedagógus	0	13	3
2. tanuló- tanuló	35	55	0
3. osztály - tanuló	8	41	0
4. tanuló - pedagógus	1	25	1
5. szülő - pedagógus	0	31	2
6. pedagógus - vezetőség	0	8	3
7. tanulók – pedagógiai munkát segítők	0	9	4
8. pedagógus – pedagógiai munkát segítők	0	4	4
9. egyéb:	0	0	0

A tanulók közötti agresszió megnyilvánulását mutatja a következő táblázat (2. sz. táblázat). Az alsó és a felső tagozatos kollégák véleményét tekintve nincs szignifikáns különbség, ezért a továbbiakban nem tárgyalom ezt külön. Ennél a kérdésnél, azért bontottam külön, mivel feltételeztem, hogy lesznek eltérések az életkorúkból kifolyólag, de ilyen, vagy ennek a megítélését nem tapasztaltam.

2. sz. táblázat

	alsó tagozat	felső tagozat
1. fizikai	12	9
2. lelki/szóbeli	22	19
3. „csicskáztatás”	2	3
4. szidalmazás	6	8
5. gúnyolódás	25	17
6. egyéb:	1	0

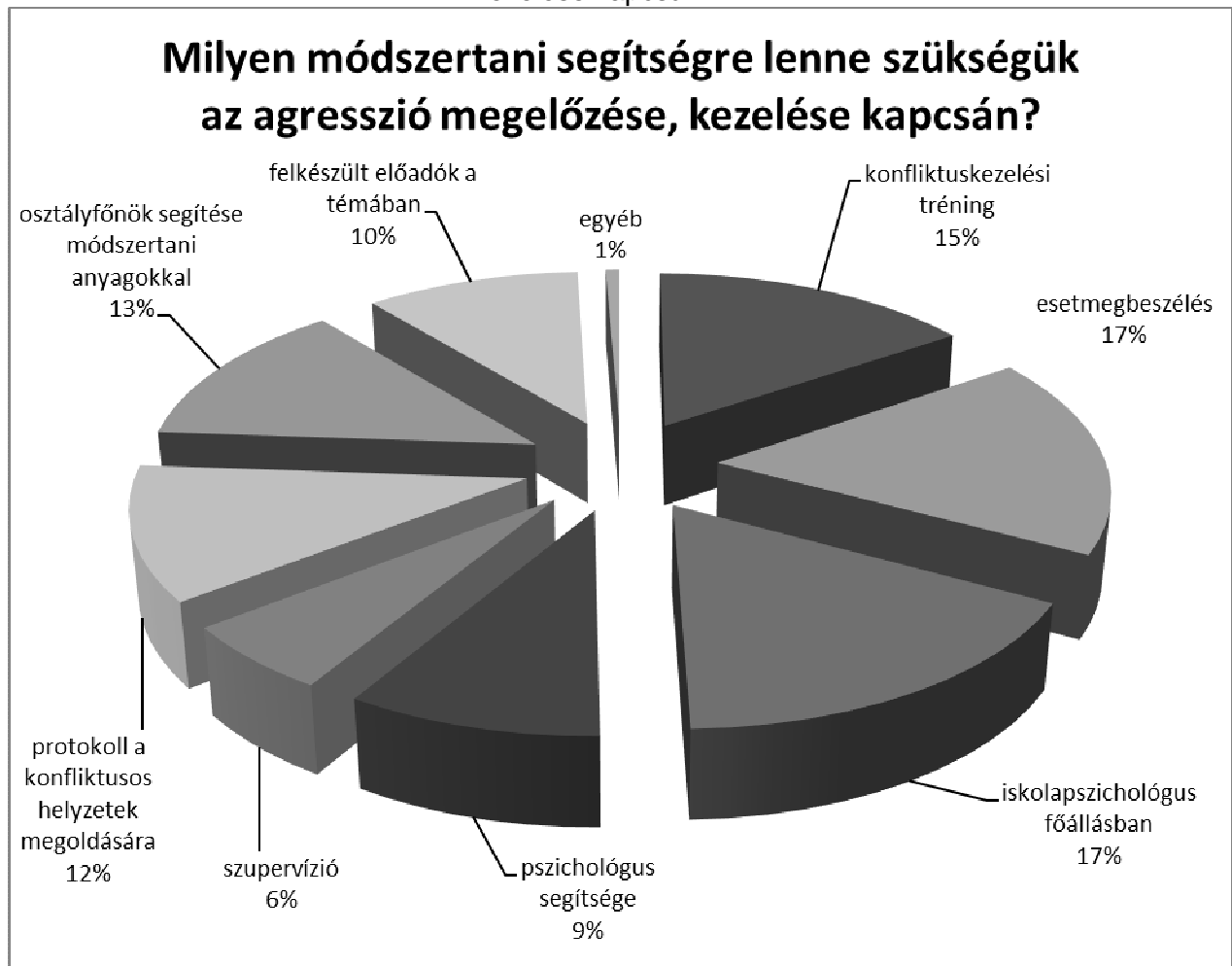
Számos agresszív megnyilvánulást, ami szándékát tekintve nem feltétlenül agresszív, erőszakos cselekedetnek él(het)ünk meg. Kettő vagy több fél konfliktusának nem feltétlenül kell elmélyülnie, hiszen előfordul, hogy a szembenállóknak a maguk szempontját tekintve igazuk van. Az empátiát, a másik fél nézőpontjába való behelyezkedést azonban meg kell tanulnunk. Az iskolai nevelésnek ez is egyfontos feladatának kell lennie.

A kérdőív arra is rákérdezett, hogy milyen típusú konfliktusok megoldása során érzik eszköztelennek kollégáim magukat. Legmagasabb arányban a család és iskola normarendszere közötti eltérés miatti feszültségeket jelölték meg, hisz előfordul, hogy a szülők nem partnerek a felmerült problémák megoldásában. Segítséget várnak az ilyen típusú konfliktusok megoldásában, de nem külső szakember bevonását várják – kivéve a pszichológust – hanem saját módszertani palettájuk színesítését, konfliktus megoldási technikák elsajátítását, szakirodalmi segítséget, ahhoz, hogy maguk is képesek legyenek az ilyen helyzeteket kezelni. (ld. 1. 2. diagram)

1. sz. diagram. Milyen típusú konfliktusok kezelésében érzik magukat eszköztelennek a pedagógusok?

2. sz. diagram. Milyen módszertani segítségre lenne szükségük az agresszió megelőzésére, kezelése kapcsán?

Kollégáim a kérdőívek kitöltése során leginkább arról panaszkodnak, hogy az utóbbi években iskolába kerülő gyerekek szociálisan éretlenek, kevés olyan tulajdonság jellemző rájuk, ami mások megismerése, elfogadása a közösség szabályinak betartása irányába segítené őket. *Csányi Vilmos* etológus a kutyák és a farkasok viselkedését tanulmányozva vont párhuzamot, és egyben fogalmazta meg a különbségeket az emberi és az állati viselkedés tekintetében: „...*fajunkban az egyén és a csoportja közötti kapcsolat egészen más, sokkal bensőségesebb, mint bármely állatnál. (...) A szemtől szembe kapcsolatokban az érintés, a simogatás, a tekintet és a hangadás, a beszéd vagy a gügyögés mind arra irányul, hogy közös érzelmi állapot épüljön ki. Ennek első jele a születés után gyorsan megjelenő, legfontosabb kontaktustartó kommunikáció, a mosoly*” (Csányi, 2012:295).

Az emberre jellemző kommunikációs készség lehetővé teszi, hogy már a 9-12 hónapos csecsemő is ráhangolódjon mások figyelmére és kezdeményező készsége miatt rávegyen másokat arra, hogy ráhangolódjanak az ő figyelmére. Ennek a viselkedésnek az alapja a szociális kötődés, amely ezen a szinten egyértelműen az emberi fajra jellemző csak. Ugyanúgy az imitációs képesség, amely lehetővé teszi a normakövetést, a szabályok felismerésének és megtartásának képességét, amely alapja a közösségben való létnek (Csányi, 2012).

Ahogy a gyermekek növekszenek, felismerik, hogy a szabályok egész életünket meghatározzák, de nem cselekvési terünket körbe záró ketrecként, sokkal inkább

cselekvési szabadságunkat, felelősségünket meghatározó határokként. Minél felismerhetőbbek és stabilabbak ezek a határok annál inkább biztonságban érezhetjük magunkat. *„Nyilvánvaló, hogy az a személy, aki nem érzi biztonságban magát, mások számára ártatlannak tűnő helyzeteket is fenyegetőnek érezhet. A gyermeki agresszió hátterében mindig ott van a biztonságérzet hiánya és az ebből fakadó szorongás”* (Buda, 2009:19).

Ha eljutunk ehhez a felismeréshez, már ki tudjuk alakítani saját stratégiánkat az osztályunkban előforduló agresszív jelenségek megoldására, és hosszabb távon a megelőzésére. Ehhez a stratégiához én mindenképpen a játékot ajánlom. A játék az a világ, amelyben a gyerekek élnek, tapasztalatokat gyűjtenek, izgalmakat élnek át, és valójában ki-be járnak a felnőttek „valós” világa és a saját világuk között. *„Ha megakadályozzuk, hogy egy gyerek játsszon, az olyan, mintha egy felnőttet gátolnánk abban, hogy beszéljen és gondolkodjon”* – fogalmazza meg Lawrence J. Cohen pszichológus 2015-ben megjelent *Játékos nevelés* című könyvében (Cohen, 2015:39). *„A gyermek természetes nyelve, tanulásának és kommunikációjának legfontosabb eszköze a játék. Ha szeretnénk megérteni őt, közel kerülni hozzá, megtanítani neki valamit, segíteni nehézségei leküzdésében, akkor mindehhez elsősorban játékon keresztül vezet az út”* (Cohen, 2015: 221).

A játékoságot, a játékkal való nevelést nagyon fontosnak tartom, nem csak azért mert drámapedagógusként ezt a módszert sajátítottam el és gyakorlom pedagógiai munkám során, hanem azért is, mivel a játék gyerekek és felnőttek számára olyan lehetőségeket teremt, ahol kipróbálhatják önmagukat, lehetőségük van másnak, esetleg hősnek lenni, és így mindenképpen erősödik az önbizalmuk, önbecsülésük. Szeretnék olyan eseteket, játékokat bemutatni, melyek jól használhatóak a viselkedésproblémák kialakulásának megelőzésében, mivel segítik az érzelmek átélését, megértését, amelyet a mintha világában tapasztalhatnak meg.

Iskolai színjátszó csoportomba több olyan gyerek jár, aki valamilyen oknál fogva nem tud kapcsolódni társaihoz, nem tud beilleszkedni az osztályközösségbe, illetve társaik nem fogadják el őket. Ennek az elszigetelődésnek számos oka lehet, elképzelhető, hogy már túlságosan frusztráltak és a kapcsolódás helyett inkább visszavonulnak a „Tehetlenség Tornyába” destruktívvá, alkalmanként agresszívvá vagy szorongóvá válnak (Cohen, 2015: 24). Ebben a csoportban minden évben változnak a tanulók, hisz az iskola valamennyi évfolyamából érkehetnek fiúk, lányok, így a csoport összetétele egyáltalán nem homogén. Van, aki már első osztályos kora óta jár a csoportomba és vannak, akik csak később kapcsolódtak.

Az egyik fiú, nevezzük Baláznak harmadikasként iratkozott be hozzám, és már az első pillanatban világos volt, hogy nem nagyon mutatja ki az érzelmeit, de ha mégis, azok inkább ellenségesek társaival szemben. Minden olyan játék során, ahol meg kellett érinteniük egymást, a gyerekek arról panaszkodtak, hogy Balázs érintése mindig fájdalmas számukra. Balázs ezt igazságtalan kritikaként fogadta és ellenségessé vált. Megkértem, hogy a következő játékban az én párom legyen, megtapasztalhattam, hogy valóban dörzsölés a simogatása, és fájdalmas fojtogatás az ölelése. Ezt követően sokat játszottuk a Táblás játékot, ahol mindenkinek a nyakában egy utasítás szerepel, amit a vele szemben állónak meg kell tennie. Fontos volt, hogy az első alkalmak során csak pozitív utasítások szerepeljenek, pl.: *Ölelj meg, mosolyogj rám, simogass meg, karolj belém* stb. A játék után megbeszéltük, hogy mit éreztek, amikor ezeket az utasításokat végrehajtották, és általában azt mondták, nem okozott nehézséget számukra adni és elfogadni mások érintését. Balázs általában nem nyilatkozott, de nagyon figyelt arra, hogy mások mit

mondanak. Néhány nap múlva a *Sündiszó* játék következett, ahol a kör közepén becsukott szemű társukat kell úgy megérinteni, hogy az számára annyira kellemes legyen, hogy kinyitja a szemét. Sokszor kértem meg Balázst, hogy ő érintse meg a bent ülőt, és látni lehetett mekkora örömet okozott számára, ha kellemesnek érezte valaki az érintését. A játék óta több hónap telt el, és még most is előfordul, hogy hirtelen, durván ér hozzá valakihez, nem kontrolálja mozdulatát, de ilyenkor bocsánatot kér társától.

Ugyanilyen problémát okozhat, ha valaki állandóan simogat, ölelget másokat. Az egyik fiú, nevezzük Bencének, második osztályos korától jár a csoportomba, jelenleg ötödikes. Nagyon szerette a lányok haját simogatni, gyakran odabújt társaihoz, puszilgatta őket, akiket ez nyilván nagyon zavart. Sokszor figyelmeztették, arra, hogy ne tegye, de kevés eredménnyel, játék közben valahogy mindig alkalmat talált arra, hogy „piszkáljon” másokat. Erre a problémára találtam ki a „ne érj hozzám” napot, amikor csupa olyan játékot játszottunk, amelyben nem volt szabad másokat megérinteni, a feladatokat úgy válogattam össze, hogy érintkezés, kapcsolódás egyáltalán ne legyen közöttük, ha mégis egymáshoz értek figyelmeztettem őket, hogy ez ma tilos. A második óra végére teljesen elment a kedvük a játéktól, és csak tessék-lássék végezték a feladatokat. Óra végén megbeszéltük, hogy mi okozott számukra nehézséget. Elmondták, hogy a játékba feledkezve az a természetes, ha néha hozzáérnek másokhoz, esetleg össze is bújnak. Végül azt mondtam nekik, hogy Bencének ugyanilyen nehéz lehet kontrolálni a viselkedését. Úgy tűnt, hogy ezen a gyerekek mélyen elgondolkodtak, én pedig megígértem nekik, hogy mivel ilyen hősiiesen végigcsinálták ezt a napot, a következő alkalommal „bújjunk össze” napot tartunk. És valóban az egész délutánunk az érintésről, a kapcsolódásról szólt, sokszor csak a mosoly erejével. Nagyon sokat nevtünk is, mindenki jól érezte magát. Közben figyeltem Bencét, aki vigyázott arra, hogy akkor érintsen meg másokat, ha erre van fogadókészség. Azóta is előfordul, hogy elfeledkezik magáról, de ilyenkor elég egy figyelmeztetés, és máris visszafogja magát és elnézést kér.

A gyerekek sokszor azért vonulnak el a *Tehetlenség Tornyába*, mert nem az ő akaratuk érvényesül, azaz durcáskodnak. Csoportomban kettő olyan gyermek is jár, akik azért nem tudnak osztálytársaikkal együttműködni, azért nem tudják másokkal elfogadtatni magukat, mert megsértődnek, ha nem az ő javaslatukat, elképzelésüket fogadják el. Sajnos minden ilyen alkalommal ezt teszik és ez egy öngerjesztő folyamat. Minél inkább akarnak érvényesülni, társaik annál erősebben ellenállnak és már meg sem hallgatják őket. Két gyermek, nevezzük őket Nándinak és Móninak, más-más osztályba jár, de mindkettőjükre igaz az előbb vázolt viselkedés. Mivel mindketten több éve járnak a csoportomba, jól ismerem őket, és így nekem is könnyű ezt a magatartásukat befolyásolni. Ha elkezdenek durcáskodni, én is olyan arcot vágok, mint ők, felhúrom a vállam, összekulcsolom a karom és elfordulok tőlük. Ennek legtöbbször nevetés a vége, mivel tudják, hogy nem kicsúfolom őket (ezt soha nem tettem), csak tükörként megmutatom, hogy most milyen látványt nyújtanak. Azoknak a tanítványimnak, akik hajlamosak arra, hogy kiabáljanak, magukból kikelve ordítózzanak másokkal, sokszor javaslom, hogy ilyenkor néha nézzenek tükörbe, és meg fognak döbbedni attól a látványtól, amit nyújtanak. Később elég lesz, ha csak elképzelik, máris elállnak ettől a viselkedéstől.

Nándi és Móni esetében azonban más módszerhez is folyamodtam: a meséhez. Döbrentey Ildikó *Égbőlpottyant legújabb meséi* között találtam rá a *Durci* című mesére, ami egy kis csíkos halról szól, aki nem tud együtt játszani testvéreivel, végül egy izgalmas kaland során tanítják meg a kedves pöttyös halacskák arra, hogy hagyjon fel a durcáskodással (Döbrentey, 2008:12).

Felhasználva a tanítási dráma lehetőségeit ismerkedtünk meg a mesével, melynek a végén több csoportot alkotva mutatták meg a gyerekek a történet kulcsjeleneteit állóképekben, majd improvizációs technikával a folytatást is megmutatták. A szerepek kiosztásába nem szóltam bele, mindenki annak a bőrébe bújt, akiébe szeretett volna. Sem Móni, sem Nándi nem vállalta a durcáskodó kis hal szerepét, mindketten a vigasztaló, a helyzetet megoldó halacska szerepét vállalták és ezt remekül alakították is. Számomra ez azt jelenti, mindketten azt mutatták meg, hogy mire van szükségük, amikor rájuk tör a durcáskodhatnék, milyen viselkedést várnának el másoktól, hisz ők maguk is szenvednek ettől a helyzettől. A legfontosabbnak azonban azt tartom, hogy legyen lehetőségük megmutatni, hogy ők miben jók, miben tehetségesek, így az önbizalmuk, az önbecsülésük erősödik, és nem kell elvonulással, durcás viselkedéssel felhívni magukra a figyelmet. Sokkal könnyebben tudnak elfogadni másokat, és őket is könnyebben fogadják majd el társaik.

Összegzés

A fenti példák azt igyekeznek megmutatni, hogy gyermekeink, tanítványaink a játékon és a játékos tevékenységeken keresztül sokkal könnyebben nyílnak meg előttünk, így a játékos nevelés, a játékkal nevelés sok sikerélményt nyújthat nekünk, pedagógusoknak és tanítványainknak egyaránt. A mintha világában próbára tehetjük képességeinket és elviselhetőek lesznek kudarcaink. „*A játéknak az adja a rendkívüli erejét, hogy a valóságban érvényes hétköznapi szabályok szünetelnek benne*” – írja **Cohen** (2015:169). Ha együtt játszunk a gyerekekkel segíthetünk nekik önmaguk és társaik megismerésében, és így az elfogadásban is. A különböző konfliktusok attól alakulnak ki és mélyülnek el, hogy nem tudunk, esetleg nem vagyunk hajlandóak a másik ember nézőpontjába helyezkedni. Ehhez nagyon jó játékok a fantázia játékok és a szerepcserék. A szerepcserés játékok során az addig háttérbe szoruló, félénk gyerek kerülhet domináns helyzetbe. Amikor a gyerekek nehezen birkóznak meg valami erős érzellel, szomorúak, a szabályok határait feszegetik, agresszívek, vagy képtelenek megoldani egy nehézséget, kezdeményezzünk olyan játékokat, ahol ezt szerepjátékban kipróbálhatják. Az első pillanatban agresszívnek, durvának vagy éppen hiperaktívnak tűnő gyermek sokszor küzd olyan problémákkal, amelyek feszültté, frusztrálttá teszik őt. Büntetések sorozatát zúdíthatjuk rá, de az eredeti probléma legfeljebb elfojtódik, a frusztráció növekszik és az első adandó alkalommal utat tör magának. Ha képesek vagyunk ilyenkor olyan játékot kezdeményezni, amelyben megtudjuk a probléma valódi okát, könnyebben tudjuk azt orvosolni is. Számos alkalommal a tanítványaimmal való játék során fedezek fel én magam is újabb összefüggéseket, kapok ötleteket bizonyos problémák megoldásához. Ehhez persze nyitottság, kíváncsiság szükséges, és az a szemlélet, hogy a rózsza tövisei között meglássuk a rózsabimbót.

Irodalomjegyzék

- Cohen, Lawrence J. (2015). *Játékos nevelés*. Budapest: Kulcslyuk.
Csányi Vilmos (2012). *A kutyák szőrös gyerekek. Bukfenc és Jeromos*. Budapest: Libri.
Buda Mariann (2009). *Tehetünk ellene? A gyermeki agresszió*. Budapest: Dinasztia.
Döbrentey Ildikó (2008). *Égbőlpottyant legújabb mesék*. Budapest: Cartaphilus Könyvkiadó.